

Xã hội hoá giáo dục, xã hội hoá y tế... Chưa bao giờ từ ngữ “xã hội hoá” lại được sử dụng nhiều đến như bây giờ! Thế nhưng, có một cái gì đó bất ổn trong hiện thực xã hội hoá 10 năm qua. Cũng như từ ngữ “cổ phần hoá” nay đang “sa lầy” do không có mấy doanh nghiệp nhà nước hưởng ứng hoặc hưởng ứng chiếu lệ.

Xã hội hoá cái gì? Cái gì xã hội hoá?

Từ này được hiểu một cách phổ quát như sau: “Đẩy mạnh xã hội hoá giáo dục, thực hiện công bằng xã hội trong giáo dục. Tạo điều kiện để các tổ chức xã hội và các đoàn thể nhân dân trực tiếp tham gia hoạt động giáo dục. Tích cực khai thác các nguồn lực để đầu tư cho giáo dục – đào tạo, kể cả giáo dục chính quy và không chính quy, cả giáo dục trong nhà trường và giáo dục trong nhân dân, cả các nguồn lực đầu tư ngân sách nhà nước, từ các tổ chức chính trị, tổ chức chính trị - xã hội, các doanh nghiệp và các nguồn vốn đóng góp của nhân dân”. Trích nghị quyết của Ban thường vụ Tỉnh ủy Vĩnh Phúc về đẩy mạnh công tác khuyến học, phát triển các trung tâm học tập cộng đồng, hướng tới xây dựng một xã hội học tập:

http://www.vinhphuc.gov.vn/hoi_khuyenhoc/hoikhuyenhoc/vbcd/index.html

Tóm lại: Xã hội hoá chính là “Tạo điều kiện để các tổ chức xã hội và các đoàn thể nhân dân trực tiếp tham gia”.

Chuyện mười năm trước...

Không rõ chính xác từ ngữ này xuất hiện vào năm nào, riêng tôi, tôi sử dụng nó lần đầu vào năm 1996 trong bài “Những cái đầu cần thiết cho bóng đá Việt Nam”, đăng trên báo *Thanh Niên*. Lúc đó, tôi muốn đặt vấn đề cải tổ Liên đoàn bóng đá, mà một trong những cải tổ cơ bản là biến cái “tổ chức nhà nước” mang tên “Liên đoàn” này thành một cái gì

Mạn đàm cuối năm

TỪ NGỮ VÀ SỰ VẬT

DANH ĐỨC

khác. Tôi viết:

“Xã hội hoá làng bóng đá nước nhà...”

Nghĩ đến một khởi điểm khác: xã hội hoá thực sự làng bóng. Ngay từ khi Liên đoàn bóng đá được thành lập và bầu bán cách đây mấy năm, đã có nhiều ý kiến về thành phần của Ban chấp hành liên đoàn: Toàn những quan chức bóng đá biên chế nhà nước dùng một cái trở thành quan chức của Liên đoàn, trong khi lẽ ra phải qui tụ thêm những tên tuổi khác không phải là quan chức... và cả cổ động viên. Lẽ ra, trong điều kiện kinh tế thị trường, khi LDBĐ cần nhiều nhà Mạnh thường quân tài trợ, càng cần có đại diện của giới này, để họ, trong tư cách những nhà quản lý đã có bài bản quản trị kinh doanh. Không những chỉ đóng góp tài chính mà còn có thể được đóng góp cả trong lĩnh vực quản trị... Bóng đá thời mở cửa còn cần hơn nữa những nhà quản trị có kinh nghiệm,

bản lĩnh và lịch lãm trong đối phó quốc tế. Xã hội hoá LDBĐ một cách thực sự là một nhu cầu cần được nhận thức và thực hiện một cách đích thực”. (Xem: *Bóng đá Việt Nam, trước và sau ASEAN Tiger Cup*, tr.121.

Cứ như nội dung trên, cái từ thực sự mà trong đầu tôi nghĩ đến lúc đó, chính là từ privatisation. Đơn giản vì privatisation đối nghịch với organisme d'Etat, tổ chức nhà nước.

Thú thật, do quen viết (và lách!) mắng thời sự quốc tế và kinh tế, nên tôi thừa hiểu có một từ được dịch và hiểu khác trong “ngữ cảnh VN”. Đó là từ privatisation, phải dịch và hiểu là cổ phần hoá thay vì tư nhân hoá. Thế cho nên, phân vân mãi, bèn dùng từ “xã hội hoá” thay cho từ “tư nhân hoá” làng bóng VN, cho dù tôi vẫn nghĩ: Hãy để cho các ông Bầu bỏ tiền bỏ cửa, cầm chịch. Chứ chỉ nhờ người ta bỏ cửa và ngồi chơi xơi nước, xem

mình tiêu tiền của người ta, thì không đúng đạo lý chút nào.

Trong bài, tôi viết: "Bóng đá ngày nay không chỉ là một môn thể thao mà còn là một hoạt động kinh tế với mọi hạch toán chi thu, và những nhà tài trợ xuất thân là những nhà quản trị xí nghiệp, sẽ biết góp ý sao cho việc chi tiêu được hợp lý- cái lý của những nhà kinh doanh biết xốt xa với giá trị đồng tiền, chứ không phải cái lý của những tiên chỉ đầu làng chỉ lăm lăm ngồi chiếu trên...".

Tôi đã dùng chữ "xã hội hoá" thay vì từ "tư nhân hoá" cho "đúng luật chơi" chữ nghĩa.

Sau đó, LDBĐ có "xã hội hoá" thêm một bước, ứng cử, bỏ phiếu cũng xôm tụ hơn trước, cũng có ứng cử viên tự do ra tranh cử. Năm ngoái có một ông luật sư ở Hà Nội, song... rồi, các chiếc ghế cuối cùng cũng thuộc về các quan chức Tổng cục thể dục thể thao. Bình mới rượu (tối) cũ! Mấy ông Bầu Đức của Gia Lai Kontum, Bầu Thắng của Đồng Tâm Long An, chưa ngáp ghé chức vụ nào mà cũng đã "xính vính" rồi - bạn đọc nào theo dõi bóng đá thì biết những gì xảy ra cho hai ông này, thậm chí cả cho ông Calisto chỉ vì cái tội là huấn luyện viên của Đồng Tâm Long An, nên thiên hạ ghét ông Thắng, ghét lây ông Calisto.

Hậu quả của "xã hội hoá" bóng đá là LDBĐ vẫn cứ là "thuộc địa" của Tổng cục thể dục thể thao vẫn cứ đẩy những quan chức biệt phái, đến nỗi một phó chủ tịch khi phát biểu về ông Lê Thế Thọ, một phó chủ tịch khác của LDBĐ bị báo chí phanh phui trách nhiệm, cũng phải run rẩy: Không dám làm mạnh ông Thọ, vì nếu ông ấy kiện FIFA thì kẹt vì như thế có nghĩa là Nhà nước can thiệp quá sâu vào liên đoàn. Chỉ động viên ông ấy từ chức thôi. Nghĩa là người ta biết rõ rằng đang bịp bợm cả FIFA rằng đây cũng là liên đoàn (độc lập) như mọi liên đoàn khác, nên phải dừng để lộ ra rằng Tổng cục can thiệp...

Cổ phần hoá

Kinh nghiệm bóng đá cho thấy chừng nào còn dùng chữ "xã hội hoá" theo cách đã dùng trong thực tế, còn

có nguy cơ, tiền thì có thể huy động từ nhiều nguồn, song quản lý, lãnh đạo vẫn cứ là cái bộ sậu quan chức cũ, và cái tài lãnh đạo đó như thế nào, thì ai cũng đã rõ.

Thật ra, trước khi sử dụng chữ "xã hội hoá" để lách chữ "tư nhân hoá" LDBĐ, tôi cũng cần bút lắm do lẽ tôi thừa hiểu rằng trong từ điển, từ socialization nghĩa là gì:

(1) Xã hội hoá là quá trình trong đó người ta hay loài thú vật học cách thích nghi với các mô hình ứng xử của cộng đồng mà họ hay chúng sinh sống trong đó.

[Socialization in the study of animal and human behavior is the process by which human beings or animals learn to adopt the behavior patterns of the community in which they live (Wikipedia).]

Như chuyện chàng trai của rừng thẳm Tarzan về lại với đời sống loài người, trở về thành đô khổ sở như thế nào. Cái quá trình từ ngồi bốn chân trên ghế còn hai chân cũng là "xã hội hoá". Nhân năm Tuất, năm con chó, có thể nhớ đến loài chó, vốn là loài được socialized (xã hội hoá) nhất, trong ý nghĩa loài chó thân thiện với xã hội loài người.

(2) Xã hội hoá các phương tiện sản xuất là tối quan trọng trong khái niệm của Marx về thời kỳ đầu của CNCS. Xã hội hoá tức là quyền kiểm soát các phương tiện sản xuất, bằng cách này hay cách khác, được đưa về trong quyền kiểm soát dân chủ của công nhân. Xã hội hoá các phương tiện sản xuất có thể thành hình qua hai cách cơ bản là quốc hữu hoá và công nhân làm chủ.

[The socialization of the means of production is central to Marx's notion of the first stage of communism. By socialization, we mean that control of the means of production is turned over, in one way or another, to the democratic control of workers. Socialization of the means of production can take place in two fundamental ways: nationalization, worker's control.]

<http://www.stier.net/teaching/ih52/notes/marx/means.htm>

Do hiểu "xã hội hoá" theo ý nghĩa "của người phước ta", đúng ra

là "của người quyền ta", thế cho nên, LDBĐ mới cứ lặn dận vì "ăn không trôi, nói không lọt". Suy rộng ra, cả cái gọi là cổ phần hoá, khi chỉ nhằm thu tiền về qua bán cổ phần, mà không chú trọng thu hút về những chất xám quản trị (như những trường hợp cổ phần hoá của Vietcombank mà anh bạn Trần Ngọc Thơ đề cập đến), thì cũng chỉ là "của người, phước ta".

Chính vì còn gọi là cổ phần hoá mà các đảng giám đốc tài cán cỡ "cán cuộc" cứ hoãn binh không chịu "lên sân giao dịch". Chừng nào không gọi là tư nhân hoá, trong ý nghĩa bán cổ phần và ai nắm cổ phần nhiều nhất thì nắm quyền quản lý, quản lý giỏi, thì công ty thành công..., thì các đảng ấy cứ nhõn nhõ, thậm chí thua lỗ còn đòi nhà nước trả nợ giùm, như một cái ông Cienco vỡ vãn nào đó trên Tuổi Trẻ, "chọc cười" dư luận. Chừng nào, cứ còn cái từ ngữ "cổ phần hoá", "xã hội hoá", thì vẫn cứ còn đó những cái lô cốt, boong-ke, cố thủ và lăm dụng để "phước ta".

Trường học hay bệnh viện mà "xã hội hoá" hay "cổ phần hoá" kiểu LDBĐ chỉ trở thành cơ hội cho một thiểu số "mua non" các cơ sở nhà nước không đúng trị giá của nó. Cũng thế các trường công lập tự hạch toán cũng sẽ chỉ là những cơ hội cho những kẻ không tốn một xu đầu tư bỗng trở thành "chủ trường" với quyền sinh sát vô song, nhờ vẫn có cái gốc quan chức.

Hãy gọi con mèo là con mèo

Ngạn ngữ Pháp có câu: "Appelez le chat le chat". Hãy gọi con mèo là con mèo.

Hãy gọi privatization là tư nhân hoá. Vấn đề là: ta thực sự muốn gì? Tư ra tư mà công phải ra công,

Nếu bỏ "xã hội hoá", "cổ phần hoá", định hướng xã hội chủ nghĩa trong nền kinh tế thị trường sẽ là gì? Xin thưa và xin tuyên xưng: là những phúc lợi giáo dục và y tế vốn đã một thời là ưu điểm của các xã hội XHCN.

(Xem tiếp trang 33)

Qua hình minh họa trên, chúng ta dễ thấy rằng khuynh hướng của 2 đường cung và cầu dầu hỏa trên thế giới ngày càng cách xa nhau, kéo theo một viễn cảnh khan hiếm nguồn năng lượng này trong một vài thập kỷ tới là điều không thể tránh khỏi, nếu ngay từ bây giờ các tổ chức dầu mỏ quốc tế, các nhà khoa học trên thế giới chưa tập trung để tìm ra những biện pháp khả thi nhằm tiết kiệm, cũng như nghiên cứu nguồn năng lượng khác có thể thay thế được dầu hỏa trong tương lai. Theo đó, cùng với gia tăng sản lượng khai thác, thì nhu cầu tiêu thụ dầu hỏa để đáp ứng tốc độ phát triển kinh tế của thế giới cũng sẽ tăng, và nhanh hơn tốc độ khai thác, như vậy vào năm 2006 cầu về dầu hỏa của thế giới sẽ bắt đầu thiếu hụt khoảng 890 nghìn thùng/ngày, và đến năm sản lượng cực đỉnh - 2013 sẽ hụt đi một khoảng là 9,4 triệu thùng/ngày (gần gấp 2 lần nhu cầu tiêu thụ/ngày của Nhật), cũng từ thời điểm này hành tinh của chúng ta mới thực sự bước vào "thảm kịch" của vấn nạn khan hiếm năng lượng toàn cầu, khi nhu cầu về dầu mỏ vẫn ngày càng tăng, trong khi sản lượng khai thác vẫn ngày càng giảm, hệ quả là, chỉ 2 thập kỷ sau (2025)- thế giới sẽ thiếu hụt một lượng cung dầu mỏ là 91 triệu thùng/ngày, để so sánh- thế giới cần có thêm 10 Saudi Arabia để giải tỏa lượng cách biệt cung- cầu quá lớn này!

Góp phần nâng cao mức tổng cầu dầu hỏa lên cao như hiện nay, đứng đầu là Mỹ, với mức tiêu thụ trên 20 triệu thùng/ngày, chiếm ¼ sản lượng dầu cung ứng vào thị trường thế giới; kế đến là Trung Quốc, với đà phát triển kinh tế bình quân trong những năm gần đây là 9%/năm, nước này đã liên tục gia tăng mức tiêu thụ dầu hỏa từ 5,4 triệu thùng/ngày năm 2003, đến 6,3 triệu thùng/ngày năm 2004 (dự kiến năm 2005 sẽ lên đến 7,2

triệu thùng/ngày); thứ ba là Nhật, là một cường quốc kinh tế phát triển, nhưng phải nhập khẩu 100% nguồn dầu mỏ từ các nước: Nga, Saudi Arabia, Mexico, Venezuela...để đảm bảo mức tiêu thụ bình quân 5,5 triệu thùng/ngày (2004).

Bên cạnh đó, nhu cầu tiêu thụ dầu mỏ của các nước khu vực châu Á - Thái Bình Dương cũng không ngừng tăng lên, từ 8 triệu thùng/ngày năm 1985 đã lên đến hơn 18 triệu thùng/ngày năm 2003 (tăng gấp 2,25 lần- trong vòng 8 năm), nhanh hơn nhiều so với tốc độ tiêu thụ dầu cùng kỳ của thế giới, và vượt qua các nước thuộc khối OECD (tăng 700.000 thùng/ngày, năm 2003). Từ năm 1999 đến nay, lượng dầu tiêu thụ ở các nước châu Á đã vượt qua các khu vực khác trên thế giới, trở thành nơi tiêu thụ dầu nhiều nhất hành tinh. Năm 2004, trong số 7 nước tiêu thụ dầu cao nhất thế giới đã có 4 nước ở châu Á là: Trung Quốc đứng vị trí thứ hai, Nhật thứ 3, Ấn Độ thứ 6, và Hàn Quốc đứng thứ 7 (thứ nhất là Mỹ, thứ 4 là Nga, thứ 5 là Anh Quốc).

Qua việc hệ thống các số liệu, phân tích sự tương quan giữa trữ lượng dầu mỏ, sản lượng khai thác, và nhu cầu tiêu thụ của thế giới hiện nay, cũng như những dự báo sau này. Chúng ta có thể xem đó là một hệ thống cảnh báo nguồn cung- cầu dầu mỏ hữu hiệu, tiên liệu được những ảnh hưởng tiêu cực của nền kinh tế thế giới, và từ đó có những giải pháp thích hợp để có thể tránh được, hay hạn chế tối đa những thiệt hại do "cơn sóng khan hiếm năng lượng" đã và đang đến gần, trên cơ sở những dự báo biện chứng nêu trên ■

(Còn tiếp)

(Tiếp theo trang 8)

Từ ngữ và sự vật

Mỗi xã hội tồn tại bằng những ưu việt của mình, và lụn bại suy vong khi không còn được những giá trị đó. Đạo Thiên chúa, 2000 năm qua, rao giảng thông điệp tình yêu, đã tự nhìn nhận đã thất bại. Hồng y Sépé, Bộ trưởng truyền giáo Vatican, khi sang VN làm việc với giáo hội công giáo VN tháng 12 vừa qua, đã gây sốc khi phán: "Đừng để cho xã hội hiện đại tẩy chay" do lẽ ý này là mới mẻ ở VN trong khi đã là "cổ điển" ở Âu Mỹ khi nhà thờ nay giống như viện bảo tàng, đến nỗi hiến chương EU đã vất bỏ định nghĩa văn minh châu Âu là văn minh gốc gác Do Thái- Kitô giáo (civilisation judéo-chrétienne)

cộng văn minh Hi-La (civilisation gréco-latine) để chỉ giữ lại về sau, văn minh Hi-La, bất chấp những phản đối của Vatican.

Liên Xô và các nước Đông Âu cũ đã có thế kỷ 20 để thực hiện giấc mơ của mình, song bất thành, có thể không được tôn trọng vì những lý do này, lý do khác, nhưng vẫn còn được nhắc đến với tất cả sự kính trọng ở hai điểm: phúc lợi giáo dục và y tế. Nếu trong giai đoạn chuyển tiếp này, chưa thực hiện được công bằng xã hội, ít nhất cũng hãy giữ gìn hai phúc lợi xã hội này vốn định nghĩa tên gọi.

Không phải không có tiền. Danh mục vay của WB cho thấy còn thể có tiền hơn nữa, nếu muốn. Vấn đề là đã muốn đúng chưa? Các dự án đã chi và đang xin (WB) duyệt

trong lĩnh vực giáo dục đã có được bàn bạc chưa với người dân, quốc hội, nói chung và với ngành giáo dục? Đã có công khai cho mọi người (ít nhất cũng là trong ngành) biết chưa rằng tại sao lại đầu tư cho cái này mà không cho cái kia? Ai giám sát chi tiêu? Các lãnh đạo đại học có được chia sẻ thông tin gì qua các dự án vay vốn "Higher Education Project" 1 và 2? Tiền có, vấn đề là sử dụng vì mục đích gì? Như thế nào? Có cần phải "bán non" các trường bán công hay không? Y tế cũng thế.

Hãy khẳng định rõ định hướng xã hội chủ nghĩa bằng những gì duy xã hội. Đó sẽ là lý lẽ tồn tại (la raison d'être) đấy, chứ không phải cái tỉ lệ tăng trưởng GDP! ■